

Rapportering geletterdheidsproject

Geïntegreerd werken aan geletterdheid op de opleidingsvloer
in de Strafinrichting van Oudenaarde :
een verkenning van de mogelijkheden

Een project ondersteund door de provincie Oost-Vlaanderen
en de Oost-Vlaamse centra voor basiseducatie
in kader van een Oost-Vlaams Plan Geletterdheid.

Februari – april 2012
Greet Willemse

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Geletterdheid: een definitie	3
3. Een pleidooi om geïntegreerd te werken aan geletterdheidsvaardigheden in opleidingen	4
4. Opzet van het project	5
5. Overzicht van de verschillende fases en acties in kader van het project	6
5.1 de voorbereidende fase	6
5.2 participatief onderzoek op de opleidingsvloer	6
5.3 ontsluiting van het project	7
6. Bevindingen en suggesties met betrekking tot geletterdheid	8
6.1. module monteur centrale verwarming	8
6.2. module loodgieterij	12
6.3. PAV (project algemene vakken) module 3	14
6.4. Engels	16
6.5 Open Leercentrum (OLC)	18
6.6. basismodule wiskunde	22
7. Geïntegreerd werken aan geletterdheid binnen SIO: een taak voor iedere betrokken partner	23
7.1. tips voor zowel vrijwillige als professionele medewerkers om individuele gevangenen te ondersteunen met geletterdheidscoaching	24
7.1.1. in de lespraktijk	24
7.1.2. doorverwijzen naar het OLC	27
7.1.3. opzetten van extra begeleiding of remediëring	28
7.2. voorstellen om de communicatie te optimaliseren tussen al diegenen die betrokken zijn bij de leerprojecten	29
7.2.1 communicatie tussen de onderwijscoördinator en de gedetineerden	29
7.2.3 communicatie tussen de onderwijscoördinator en de leerkrachten	30
7.2.4 communicatie tussen de leerkrachten en de OLC-begeleider	31
7.3. ideeën om het screenings- en lesmateriaal te optimaliseren i.k.v. geletterdheid	32
7.4. ideeën om het aanbod van het Centrum voor Basiseducatie nog meer aan te passen aan de gevangeniscontext	33
7.4.1 OLC werking optimaliseren	33
7.4.2 opzetten van kortlopende cursussen	34
7.4.3 meewerken aan de herwerking van de instaptesten	34
7.4.4 ondersteunen van gedetineerden met beperkte geletterdheids-vaardigheden	35
8. Conclusie	35

1. Inleiding

In het beleid van de provincie Oost-Vlaanderen is de ondersteuning van kwetsbare groepen, onder andere op het vlak van levenslang en levensbreed leren, al jaren een prioriteit. Met een eigen provinciaal Plan Geletterdheid, zet de provincie sterk in op het verhogen van geletterdheid.

De Strafinstelling Oudenaarde is met 160 gedetineerden een kleine gevangenis. Ze draagt onderwijs hoog in het vaandel en tracht reeds jaren om een degelijk aanbod uit te bouwen. De doelgroep bestaat vooral uit laaggeschoolde jongvolwassenen (-35j). Meer dan de helft van de populatie heeft geen diploma secundair onderwijs. Gebrek aan basis taal-, reken- en leer- en sociale vaardigheden bemoeilijken een instap in het onderwijsproject in de gevangenis of zorgen ervoor dat het leerproces zeer moeizaam verloopt.

De provincie ondersteunt daarom dit project waarin wordt getracht om tot een aantal concrete handvatten en tips te komen die de kansen op het succesvol deelnemen aan het onderwijsproject van de strafinstelling in Oudenaarde kunnen verhogen, bij die gedetineerden die kampen met een gebrek aan geletterdheidsvaardigheden.

In dit projectrapport vertellen we u eerst kort iets over geletterdheid: wat we onder dat begrip verstaan en waarom het belangrijk is om er aandacht aan te besteden in opleidingen. Het opzet van dit project vindt u op pagina 5. Vervolgens worden de verschillende fases en acties toegelicht die in het kader van het project gebeurd zijn: de voorbereidende fase, het participatief onderzoek op de opleidingsvloer, en de bevindingen die er uit naar voren gekomen zijn met betrekking tot geletterdheid in de opleidingen in de strafinstelling. Ten slotte krijgt u een overzicht van mogelijke taken die voor iedere betrokken partner zijn weggelegd wanneer men actief wil werken aan het verhogen van de geletterdheid van de gedetineerden binnen de Strafinstelling Oudenaarde.

2. Geletterdheid: een definitie

De meeste mensen denken bij geletterdheid zonder meer aan de vaardigheid om te kunnen lezen en schrijven. Maar deze term dekt een veel ruimere lading!

Geletterdheid is de competentie om informatie te verwerven, te verwerken en gericht te gebruiken. Dit betekent met taal, cijfers en grafische gegevens kunnen omgaan en gebruik kunnen maken van ICT.

Geletterd zijn is belangrijk om zelfstandig te functioneren en participeren in de samenleving en om zich persoonlijk te kunnen ontwikkelen.

3. Een pleidooi om geïntegreerd te werken aan geletterdheidsvaardigheden in opleidingen*

Laaggeletterdheid is voor velen echter nog vrij onbekend en wordt niet gemakkelijk erkend in al zijn effecten. Basisvaardigheden op vlak van geletterdheid worden immers vaak verondersteld verworven te zijn. Daardoor wordt er soms te weinig rekening mee gehouden. Dit geldt zowel voor het uitoefenen van een beroep, als voor het volgen van een opleiding. Vaak ontstaan drempels voor laaggeletterden tijdens de opleiding. Cursisten die extra ondersteuning en geletterdheidstraining nodig hebben, zijn gebaat met individuele ondersteuning of expliciete momenten van geletterdheidstraining, die zo nauw mogelijk aansluiten bij de opleiding zelf.

Aan geletterdheid wordt nooit in het ijle gewerkt, op het gevaar af enkel met decodering en technische aspecten bezig te zijn. Een beroepsopleiding draagt veel mogelijkheden in zich om een contextrijke en stimulerende leeromgeving te creëren. Het biedt de context waarin het normaal is om allerlei (geletterdheids)taken te moeten uitvoeren (verantwoordelijkheid voor eigen product; verzelfstandiging van de leerder in het leerproces). De opleidingssituatie ligt dicht bij de gewenste doelsituatie, het beroep zelf. Zo garandeert men dat de deelnemers precies datgene leren wat relevant en nodig is.

De selectie van de verschillende geletterdheidskwesties waaraan gewerkt zal moeten worden, wordt aangestuurd door de opleiding en gebeurt als het ware vanzelf. Er is veel aanbod op de opleidingsvloer mogelijk en de deelnemers kunnen zich op alle vlakken een voorstelling maken van wat er van hen wordt verwacht (haalbaarheid). Het praktische nut van wat zij leren kan hen helpen om de vaak moeilijke teksten, tabellen, input-schermen of bijhorende handelingen aan te pakken. De link met hun beroepsaspiraties is makkelijk duidelijk te maken wanneer er een dipje is in de betrokkenheid of motivatie. De deelnemers kunnen zich ook identificeren met een bepaalde beroepsgroep (lidmaatschap).

In de context van een beroepsopleiding lopen de deelnemers minder kans om zich vast te pinnen of om gefixeerd te worden op hun ontbrekende geletterdheidsvaardigheden. Er komen immers heel wat andere vaardigheden aan bod die positief gewaardeerd kunnen worden (competentiegevoel). Het is ook een omgeving waarin veel ondersteuningsmogelijkheden aanwezig zijn: machines, gereedschappen, werkdocumenten, computers,...

De 'gewenste doelsituatie' – het beroep uitoefenen – vraagt geen geïsoleerde vaardigheden. Een benadering die zoveel mogelijk werkt aan de verschillende componenten samen – geletterdheid, attitudes, motivatie, beroeps-, leer- en andere vaardigheden-, zal de deelnemers beter toerusten om het in de job waar te maken. Als werknemers zullen zij allerlei capaciteiten tegelijk moeten inzetten om hun taken met succes uit te voeren.

---

* Naar: Vienne M. i.s.m. D'Haene H. & Joris G. (2009) De g-coach. Geïntegreerde geletterdheidstraining in beroepsopleidingen-Rapport. Leuven: CTO

4. Opzet van het project

In het beleid van de provincie Oost-Vlaanderen is de ondersteuning van kwetsbare groepen, onder andere op het vlak van levenslang en levensbreed leren, al jaren een prioriteit. Met een eigen provinciaal Plan Geletterdheid, wil de provincie in de toekomst nog sterker inzetten op het verhogen van geletterdheid. Provinciale acties kunnen de beleidslijnen uit het Vlaams Plan Geletterdheid versterken, ondersteunen en faciliteren. Daarom investeerde de provincie OVL in dit project in de gevangenis van Oudenaarde.

Door het inzetten van een project-medewerker, die een tijdje concreet meevolgte op de opleidingsvloer in de gevangenis, wilden we een aantal knelpunten vaststellen, ideeën uitproberen en concrete tips formuleren.

Vanuit haar deskundigheid omtrent laaggeletterdheid, kon de project-medewerkster in deze specifieke context leernoden en -kansen rond basisvaardigheden detecteren en handvatten aanreiken om verder aan de slag te gaan. Participatieve observatie en overleg met de specialisten in de gevangenis (de onderwijscoördinator, de leerkrachten en instructeurs) en met de gedetineerden moesten ervoor zorgen dat de aangereikte handvatten praktisch werkbaar zijn en aansluiten bij de specifieke context van de gevangenis van Oudenaarde.

Bij het uitschrijven van het project werd onder andere gedacht aan :

- tips naar zowel vrijwilligers als professionele medewerkers om individuele gevangenen te ondersteunen met geletterdheidscoaching
- ideeën om het screeningsmateriaal i.k.v. geletterdheid te optimaliseren en om info uit vorige onderwijssituaties (al dan niet andere gevangnissen) te bundelen
- voorstellen om de communicatie tussen alle betrokkenen bij de leerprojecten te optimaliseren
- adviezen over hoe het aanbod van het CBE nog beter afgestemd kan worden op de gevangeniscontext

We vinden het belangrijk om hier aan toe te voegen dat we met dit project zeker niet de bedoeling hebben gehad om een volledige doorlichting te maken van het onderwijsproject in de Oudenaardse gevangenis, noch om de kwaliteit te beoordelen van het huidige aanbod. Wel hebben we willen onderzoeken welke bijkomende acties zouden kunnen ondernomen worden om ervoor te zorgen dat laaggeletterdheid geen extra barrière vormt voor het volgen en succesvol afronden van een opleiding.

5. Overzicht van de verschillende fases en acties in kader van het project

5.1 de voorbereidende fase

Reeds vóór de eigenlijke aanvang van het project, meer bepaald op 13 januari 2012, werd het project voorgesteld aan de leerkrachten op een leerkrachtenoverleg in de gevangenis. Zo waren ze op de hoogte van het opzet van het onderzoek en wisten ze dat de projectmedewerker een afspraak met hen zou maken voor gesprekken en observaties tijdens de lessen. De leerkrachten hadden een erg open houding ten opzichte van dit initiatief.

Bij aanvang van het project, begin februari, was er een eerste overleg tussen de projectmedewerker en de onderwijscoördinator, om de opzet en verloop van het project te bespreken. Belangrijk was vooral dat de projectmedewerker op de hoogte zou zijn van het reilen en zeilen binnen de gevangenis muren, en de weerslag ervan op het verloop van het onderwijsaanbod.

Op 8 februari is de eerste stuurgroepvergadering doorgedaan. Tijdens deze bijeenkomst werd het opzet van het project en de rol van de projectmedewerker toegelicht en een eerste plan van aanpak voorgesteld. In de stuurgroep zaten de directeur en onderwijscoördinator van de strafinstelling, de afgevaardigde bestuurder van het consortium, de stafmedewerker van OCB, de projectmedewerker en de directies van CVO Vazov, Hét CVO en CBE Leerpunt.

Op 10 februari werd gestart met het onderzoek op de opleidingsvloer: gesprekken met de leerkrachten en instructeurs, observaties tijdens de lessen en gesprekken met cursisten. De afspraken voor de observaties in de verschillende cursussen en opleidingen werden met de leerkrachten en instructeurs gaandeweg gemaakt. Ook de tussentijdse gesprekken of overlegmomenten met de onderwijscoördinator gebeurden veelal ad hoc.

5.2 participatief onderzoek op de opleidingsvloer

De project-medewerker diende zich in eerste instantie te buigen over het reeds bestaande onderwijsaanbod.

Zowel CVO Vazov als Hét CVO bieden (diplomagerichte) beroepsopleidingen aan: loodgieter (sanitair installateur) en monteur centrale verwarming, die met inbegrip van PAV, leiden tot een volwaardig BSO diploma.

Ook worden er verschillende modules van de opleiding kantoor en gegevensbeheer ingericht, zoals dit schooljaar Frans, recht en economie, en volgend schooljaar de modules ICT.

Voor het aanbod Nt2 en Engels wordt momenteel beroep gedaan op vrijwilligers. Voor de beroepsopleiding kan er op regelmatige basis en onder strikte voorwaarden beroep gedaan worden op een begeleider van Groep Intro die Nederlands op de opleidingsvloer aanbiedt, op vraag van VDAB.

Het Centrum voor Basiseducatie, Leerpunt Zuid-Oost-Vlaanderen richt af en toe een kortlopende cursus in zoals bijvoorbeeld wiskunde, basiscursus computer, budgetteren. Daarnaast richt Leerpunt ZOVL ook al jaren gedurende 2 uur per week een OLC-moment in. Dit is een oefenmoment voor gedetineerden, waarop zij naar het computerlokaal kunnen komen om zelfstandig, maar onder begeleiding, op hun eigen tempo en eigen niveau te werken en te oefenen aan hun specifieke leervraag.

De projectmedewerker had als opdracht na te gaan of en hoe deze onderwijsinitiatieven verder verfijnd of uitgebreid zouden kunnen worden i.k.v. het verhogen van geletterdheid, zodanig dat zij maximaal kunnen renderen in de toch wel zeer specifieke context van de gevangenis.

Op 10 februari werd gestart met de observaties. De projectmedewerker nam deel aan verschillende lessen en sprak met cursisten en lesgevers. Vanuit de observaties werden de opleidingen en cursussen gescreend naar geletterdheidsvaardigheden die nodig zijn om succesvol te participeren. De geletterdheidsvaardigheden situeren zich op vlak van wiskunde, taal (lezen, schrijven, spreken en luisteren) en ICT. Ook leervaardigheden werden mee onder de loep genomen.

Naast het doorlichten van het bestaande aanbod was de projectmedewerker ook aanwezig op de visiedag omtrent het onderwijsaanbod binnen de Oudenaardse gevangenis. Het was mede een manier om voeling te houden met de beroepsopleidingen, de opleidingsverstrekkers en het tot stand komen van keuzes .

5.3 ontsluiting van het project

In een laatste fase van het project zullen de ervaringen en bevindingen gebundeld worden in een onderzoeksrapport dat ook naar de Oost-Vlaamse gevangenissen en onderwijscoördinatoren zal worden gecommuniceerd. Via het VocVo-overleg kan de onderwijscoördinator zijn Vlaamse collega's op de hoogte brengen. Het rapport kan ook in de sector basiseducatie verder worden verspreid.

6. Bevindingen en suggesties met betrekking tot geletterdheid

Hieronder worden de bevindingen besproken die naar voren zijn gekomen. Eerst krijgt u per cursus of opleidingsonderdeel een kort relaas over de observaties en de gesprekken met de cursisten en de leerkrachten. Daarna volgt een analyse van de geletterdheidsvaardigheden die nodig zijn om succesvol deel te nemen aan de opleiding. U vindt deze onder het kopje 'door een geletterdheidsbril'. Het gaat om vaardigheden die de cursisten moeten beheersen en inzetten willen zij succesvol participeren aan de betreffende cursus of opleiding. De opsomming pretendeert niet om volledig te zijn. Sommige van deze vaardigheden worden verondersteld reeds bij aanvang van de opleiding beheerst te zijn, aan andere wordt gedurende de duurtijd van de cursus aandacht geschonken en gewerkt. De cursisten verwerven een aantal van deze vaardigheden met andere woorden door het volgen van de opleiding en verhogen aldus gaandeweg hun geletterdheidsniveau.

6.1. module monteur centrale verwarming

De cursisten volgen twee maal per week een hele dag les. In de voormiddag wordt wat theorie uit de doeken gedaan en aangebracht, in de namiddag gaan de cursisten zelf aan de slag in het praktijkgedeelte.

observatie

Het theoretisch gedeelte van de les bestaat hoofdzakelijk uit info-overdracht: de leerkracht is aan het woord, de cursisten luisteren. De leerkracht weet de groep te boeien door regelmatig een anekdote of voorbeeld uit eigen praktijk te vertellen, wat de inhoud van de theorieles kracht bijzet en de interesse verhoogt.

Het bord wordt gebruikt tijdens deze theoretische momenten voor een bordschema en toelichtingen, maar bijna niemand neemt notities. De cursisten zijn wel betrokken, denken mee en stellen vragen bij twijfel of ter verduidelijking. Er heerst een erg goede sfeer in de klas. Er is een zeer goede verstandhouding tussen de leerkracht en de cursisten.

De cursus/handboek is die van het FVB (Fonds voor de Vakopleiding in de Bouwnijverheid). Zowel de leerkrachten als de onderwijscoördinator zijn zich er bewust van dat deze erg gebruiksonvriendelijk is. Het is een lijvig naslagwerk met een massa moeilijke informatie, ingewikkelde tabellen en leesonvriendelijke teksten. De leerkracht gaat daarom op zoek naar aanvullend, visueel aantrekkelijker, eenvoudiger en duidelijker bronnenmateriaal. Dat maakt dat de cursisten veel kopieën krijgen. Tijdens de les wordt er met de uitgedeelde kopieën nagenoeg niet gewerkt. De leerkracht biedt de info duidelijk en eenvoudig aan in zijn onderwijsleergesprek en door ondersteunende aantekeningen op het bord. De kopieën zijn er om achteraf eens door te nemen, voor wie wil... en kàn... Want verschillende infobronnen, die nagenoeg dezelfde informatie bevatten, raadplegen en vergelijken is een vaak onderschatte vaardigheid: het vergt een hoog geletterdheidsniveau.

Door middel van een onderwijsleergesprek worden de cursisten uitgedaagd om de verworven kennis verder te verwerken, uit te breiden en toe te passen. Een goede vraagstelling zet cursisten aan het denken en zorgt voor een grote betrokkenheid van de groep.

In het praktijkgedeelte gaan de cursisten in duo's aan de slag. De cursisten werken samen (in min of meerdere mate) en leren van elkaar. Zowel door expliciete instructie of bijsturing van de leerkracht als door impliciete peer-tutoring verwerven en verhogen de cursisten vele geletterdheidsvaardigheden. Zowel op vlak van taal, wiskunde als leren leren.

Als eindevaluatie hebben de cursisten een taakgerichte opdracht gekregen: ze dienen een bestek te maken voor de installatie van de centrale verwarming in een nieuwbouwwoning. Op basis van het bouwplan van het huis, dienen ze de nodige berekeningen te maken naar volume van de ruimtes, nodige verwarmingstoestellen, keuze van verwarmingsketel, plaatsing zonnepanelen en dergelijke. Ze dienen catalogi te raadplegen om de naar hun mening geschikte toestellen te vinden en een kostprijsraming te maken.

Dit is mijn inziens een fantastische geïntegreerde opdracht, waarbij alle aspecten uit de cursus aan bod komen en de cursisten kunnen laten zien dat ze inzicht hebben verworven in de volledige installatie van CV met al zijn componenten. Dergelijke opdracht biedt de cursisten een ongelooflijke uitdaging en creëert een rijke context waarin de cursisten tal van geletterdheidsvaardigheden dienen in te zetten en kunnen verwerven.

gesprek met de cursisten

De cursisten krijgen elke les kopieën uitgedeeld, en beëindigen de opleiding met een dikke cursusmap die naar hun zeggen echter haast nooit wordt geopend of geraadpleegd. De hoeveelheid informatie is te lijk, en de teksten zijn weinig toegankelijk. Dat werkt niet motiverend om op cel de boeken nog eens open te slaan.

De meeste cursisten kunnen intussen aardig overweg met catalogi. Ze geven aan dat ze dat gaandeweg geleerd hebben, dankzij de stapsgewijze aanpak van de leerkracht en door het leren-van-elkaar.

De cursisten hadden het initiatief genomen om gezamenlijk het OLC 'af te huren' voor het leggen van de laatste hand aan hun eindwerkopdracht. Ze vonden het een super ervaring. Er was, naar hun zeggen, een enorm intense samenwerking en gedrevenheid. Opvallend was dat de cursisten die te weinig vaardig zijn met de computer, hun werk uitbesteed hadden aan medecursisten.

Cursisten geven aan dat ze eigenlijk wel graag hadden leren werken met tekstverwerking, rekenbladen of een tekenprogramma. Ze hebben de mooi vormgegeven eindwerken van enkele medecursisten, die goed uit de slag kunnen met de pc, onder ogen gekregen en zouden dat zelf ook wel graag onder de knie krijgen.

Een cursist geeft aan dat het OLC meer mogelijkheden zou moeten kunnen bieden om kennis en vaardigheden te verwerven in functie van en aansluitend bij de opleiding. Hij geeft daarbij het voorbeeld van een zelfstudiepakket omtrent ruimtelijk inzicht, oppervlakteberekening e.d. En dat hij daar veel van had opgestoken. Hij denkt dat dergelijk pakket ook in SIO zijn nut zou kunnen bewijzen.

gesprek met de leerkracht

De leerkracht zegt dat hij eigenlijk geen moeilijkheden ziet met betrekking tot te weinig wiskunde-, lees- of schrijfvaardigheden van cursisten. Hij geeft aan dat ze op voorhand werden geselecteerd door de onderwijscoördinator van de gevangenis, dat ze via PAV wellicht de meeste vereiste voorkennis hebben verworven en dat korte opfrissing van bijvoorbeeld inhoudsberekening, kort in de les aan bod kan komen. Ook de vaardigheden die bijvoorbeeld nodig zijn om te werken met een catalogus, komen stapsgewijs in de les aan bod. Cursisten leren het gaandeweg al doende. De vakleerkracht heeft tot nog toe geen cursisten doorgestuurd naar het OLC.

Nvdr: De leerkracht PAV geeft echter aan dat er zeer projectmatig wordt gewerkt in de lessen PAV en dat technische deelvaardigheden van taal of wiskunde eigenlijk haast niet apart aan bod komen en niet echt systematisch worden aangebracht en inge oefend. Vermoedelijk is het dus zo dat de cursisten die het geschopt hebben tot in de opleiding monteur CV, al over veel van de nodige geletterdheidsvaardigheden beschikten en die gaandeweg de opleiding nog verder hebben uitgebreid.

Door geletterdheidsbril:

wiskunde:

rekenen:

- optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en delen met natuurlijke en decimale getallen
- regel van 3
- breuken, verhoudingen en procenten kunnen lezen, interpreteren en omzetten
- rekenmachine hanteren

meetkunde

- begrippen zoals volume, druk, debiet ... begrijpen en correct hanteren.
- lengtematen kunnen gebruiken, schatten en correct interpreteren
- lengtematen omzetten
- inhoudsmaten kunnen gebruiken, schatten en correct interpreteren
- inhoudsmaten herleiden
- oppervlakte en volume kunnen berekenen
- vouwmeter correct kunnen hanteren en nauwkeurig aflezen

- planlezen : schaalhantering, perspectief en ruimtelijke oriëntatie
- meetkundige en ruimtelijke situaties analyseren
- vanuit diverse vlakke voorstellingen, onder meer constructievoorschriften, een driedimensionale realiteit construeren met behulp van concreet materiaal
- numerieke gegevens voorgesteld in een tabel lezen en interpreteren
- numerieke gegevens voorgesteld in een grafiek lezen en interpreteren

taal:

- lezen en interpreteren van tabellen en grafieken en andere grafische informatie
- een handleiding raadplegen
- (meervoudige) instructies lezen en kunnen uitvoeren
- een catalogus raadplegen
- notities nemen voor zichzelf
- uit informatieve teksten de hoofdzaken achterhalen en gedachtegang volgen

- informatie uit verschillende bronnen raadplegen, vergelijken en beoordelen
- een schema maken

ICT:

- rekenmachine hanteren
- het kunnen inzetten van een rekenprogramma zoals Calc of Excell zou voor deze cursisten een welgekomen en handig extraatje zijn
- raadplegen van digitaal bronnenmateriaal: informatieve websites, online catalogi,...

leren leren:

- leren samenwerken
- eigen leren en presteren verbeteren

6.2. module loodgieterij

observaties

De observatie in de module loodgieterij was beperkt tot 1 les, doordat deze module pas tegen het einde van de looptijd van het project was opgestart. Het geletterdheidsniveau van deze beginnende cursisten is duidelijk lager dan dat van de cursisten die de module doorlopen hebben. Het toont aan dat de cursisten erg veel geletterdheidsvaardigheden bijleren gedurende de lessenreeks, waarvoor de instructeurs zeker een pluim verdienen! Het is evenwel niet ondenkbaar dat extra aandacht en mogelijks extra begeleiding op de opleidingsvloer wenselijk kan zijn voor (reken)zwakke cursisten, die nood hebben aan veel herhaling en stapsgewijze inoefening en instructie.

Cursisten dienen bijvoorbeeld een door de leerkracht handgetekend montageschema over te nemen van het bord, om dan in de praktijkles deze constructie uit te voeren. Het gaat over leidingen voor warm en koud water. Sommigen lijken dit schema te hebben overgetekend zoals een kind zou doen: zonder na te denken wat ze eigenlijk aan het overnemen of tekenen zijn, zonder koppeling naar en reflectie over de realiteit waarnaar het verwijst. Ze lijken nog geen voorstelling te hebben gemaakt van de driedimensionale realiteit die ze op basis van het schema dienen te creëren en nog niet echt te hebben nagedacht over de implicaties voor de praktijk. Tijdens het uitvoeren van het plan en het op maat snijden van de buizen, het monteren en bevestigen, maken slechts enkele cursisten op systematische en gestructureerde wijze gebruik van hun plannetje.

Gesprek met de leerkracht

De leerkracht is zich bewust van de nog wat 'onbezonnen' en soms impulsieve aanpak van vele cursisten. Hij laat hen bewust deels begaan, sommigen nemen immers liever de bluts met de buil, of dienen eerst eens tegen de lamp te zijn gelopen eer ze de raad en advies van de instructeur naar waarde weten te schatten... Maar hij laat ze zeker niet aan hun lot over, houdt een oogje in het zeil en interfereert waar nodig. Er zijn denkers, er zijn doeners, ieder heeft een eigen leerstijl.

De cursisten zullen mettertijd meer en meer inzicht krijgen in hun eigen leerproces en het bijsturen waar nodig, doordat de leerkracht gaandeweg meer en meer momenten inlast om met de cursisten gezamenlijk en individueel, te reflecteren over hun aanpakgedrag en leerproces, het te bespreken en bij te sturen. En cursisten steken ook veel op van elkaar.

door geletterdheidsbril

Zoals ik al zei heb ik slechts één les geobserveerd. Hieruit kan ik alvast enkele noodzakelijke vaardigheden weerhouden.

Op het leerkrachtenoverleg van januari werd ook al aangegeven dat de vakleerkrachten zich in elke geval ook verder zullen buigen over de instapvereisten voor de module loodgieter op vlak van wiskunde, om op basis daarvan de screeningstest te herwerken. Dus ook bij hen kan wat van de mosterd worden gehaald.

wiskunde:*rekenen*

- optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en delen met natuurlijke en decimale getallen
- regel van drie
- breuken, verhoudingen en procenten kunnen lezen, interpreteren en omzetten
- rekenmachine hanteren

meetkunde

- meetkundige begrippen zoals lengte, breedte, hoogte, volume, diameter, ... begrijpen en correct hanteren
- lengtematen kunnen gebruiken, schatten en correct interpreteren
- lengtematen omzetten
- inhoudsmaten kunnen gebruiken, schatten en correct interpreteren
- inhoudsmaten herleiden
- oppervlakte en volume kunnen berekenen
- vouwmeter correct kunnen hanteren en nauwkeurig aflezen

- planlezen : schaalhantering, perspectief en ruimtelijke oriëntatie
- meetkundige en ruimtelijke situaties analyseren
- omzetten van plan op schaal naar tweedimensionale tekening op ware grootte
- vanuit diverse vlakke voorstellingen, onder meer constructievoorschriften, een driedimensionale realiteit construeren met behulp van concreet materiaal

leren leren:

- in een nieuwe leersituatie de aanwezige voorkennis oproepen
- bij het oplossen van een probleem het probleem herformuleren, verschillende oplossingsplannen bedenken, en dit ook verwoorden
- bereid zijn om uitleg of hulp te vragen bij leer- en studieproblemen
- eigen leeropvattingen, leermotieven en leerstijl in vraag stellen
- eigen leerproces beoordelen op doelgerichtheid en zo nodig aanpassen
- taken op een systematische wijze aanpakken
- in diverse informatiebronnen gegevens selecteren die een antwoord bieden op een gesteld probleem of een gestelde vraag

6.3. PAV (project algemene vakken) module 3

observaties

Er wordt steeds projectmatig gewerkt: een aantal weken rond een bepaald thema. Eerst is er een inleidend en verkennend klasgesprek, waaruit vraagstellingen of subthema's naar voor komen die de cursisten verder willen verdiepen. De cursisten worden ingedeeld in kleine groepjes en krijgen de opdracht om het hen toegewezen deelthema van naderbij te bekijken: de cursisten zoeken info in boeken en webextracten op papier (die door de leerkracht worden meegebracht en ter beschikking gesteld). Cursisten maken met die info een presentatie die ze aan de anderen voorstellen. De leerkracht zorgt op vraag voor illustraties om de werkstukken visueel aantrekkelijker te maken en te ondersteunen. Taakgerichte opdrachten dus, waarbij geïntegreerd wordt gewerkt aan de verschillende doelen.

Gesprek met cursisten

Een aantal cursisten is erg tevreden met deze projectmatige manier van werken en vindt het een boeiende manier van werken waar ze veel van opsteken. Anderen prefereren een andere werkvorm en aanpak. Enkele cursisten zouden liever nog meer Ict-vaardigheden de revue zien passeren.

Gesprek met de leerkracht

Het lesgeven wordt erg bemoeilijkt door de wisselende groepssamenstelling. Er vallen cursisten af, er vallen nieuwe cursisten in, dat maakt dat er haast geen andere werkvorm mogelijk is dan groepsgesprekken en groepswerk met individuele taken en verantwoordelijkheden. En PAV3 is nu eenmaal gericht op samenwerken, communiceren, probleemoplossend werken en tijd en ruimte.

Bij aanvang van de module leggen de cursisten een test af, maar die is volgens de leerkracht geen toelatingsproef. De testresultaten dienen eerder om een 'profiel' van de cursist te krijgen, zodat werkpunten en aandachtspunten naar voren komen waar de leerkracht dan meer aandacht aan kan besteden in de loop van de cursus. Dat er nagenoeg altijd projectmatig wordt gewerkt in de lessen PAV, maakt echter dat technische deelvaardigheden van taal of wiskunde eigenlijk haast niet apart aan bod komen en niet echt systematisch worden aangebracht en inge oefend. Soms detecteert de leerkracht PAV wel hiaten bij de cursisten op vlak van wiskunde of taal, maar kan hij daar in zijn lespraktijk te weinig bij stilstaan en aan tegemoet komen. Maar hij geeft ook aan dat het misschien wel nuttig zou zijn voor een aantal cursisten om expliciet te werken aan een aantal deelvaardigheden en zo opgemerkte hiaten weg te werken. Misschien dat OLC of remediëring daarvoor interessant kunnen zijn? Gericht doorsturen, door de leerkracht PAV, naar het OLC is tot nog toe echter nog niet gebeurd.

Door geletterdheidsbril

PAV wordt geconcretiseerd vanuit volgende 4 hoofdcomponenten: functionele taalvaardigheid, functionele rekenvaardigheid, functionele informatieverwerking en -verwerking, organiseren. De module PAV 2 focust daarenboven op maatschappelijk bewustzijn, PAV 3 op probleemoplossend werken en tijd- en ruimtebewustzijn.

De doelstellingen functionele taalvaardigheid, functionele rekenvaardigheid en functionele informatieverwerving en -verwerking lijken dé doelen bij uitstek om geletterdheidsverhogend te werken.

De cursisten die deelnemen aan de module PAV3 hebben al heel veel basisvaardigheden en geletterdheidsvaardigheden onder de knie!

wiskunde:

Ze hanteren cijfergegevens en grafische voorstellingen zoals grafieken, diagrammen en tabellen.

taal:

Ze zoeken informatie op, raadplegen daarvoor de nodige infobronnen, onderscheiden hoofd- en bijzaken, maken samenvattingen, verwoorden eigen mening en stellen eigen teksten op.

Ze presenteren hun werkstukken aan de groep, dus spreekdurf en mondelinge taalvaardigheid worden ook geoefend.

ICT:

Ze maken gebruik van de computer en digitale (rand)apparatuur om hun werkstuk te maken en te presenteren aan de rest van de groep. Doorheen de verschillende projecten leren ze het toetsenbord en muis gebruiken, ze leren werken met tekstverwerkingsprogramma's en presentaties, ze maken mappen aan en slaan hun werkdocumenten op.

6.4. Engels

observatie:

De opkomst is laag vandaag. Een cursist volgt al langere tijd les, werkt gedurende de week zelfstandig op zijn cel met een handboek en werkboek, en gebruikt het lesmoment om vragen te stellen over datgene wat hem onduidelijk was en om te werken aan zijn spreekvaardigheid. De leervraag van de andere cursist richt zich op het verhogen van zijn schrijfvaardigheid. Twee uiteenlopende leervragen dus, die de lesgever echter goed weet te combineren en op te vangen.

Gedetineerden worden regelmatig weggeroepen uit de les, soms zijn ze na 10 minuutjes terug: het is een komen en gaan. Dit is geen evidente leeromgeving, noch voor de lesgever, noch voor de cursisten. Het vraagt van beide partijen veel flexibiliteit en geduld. Een traditionele lesopbouw is in elk geval onmogelijk, er wordt ad hoc les gegeven. Er worden gesprekjes gevoerd, er wordt stilgestaan bij grammaticale aspecten, uitspraak en schrijfwijze van woorden. Dergelijke werkwijze vergt heel wat inzicht in taal, kennis van metataal en ervaring op vlak van studievaardigheden.

Gesprek met de cursisten:

Een cursist staat wantrouwig tegenover gebruik van de pc. De leerkracht stelde reeds meermaals voor om te oefenen aan de hand van cd-roms, er is een pc ter beschikking tijdens de les, maar de cursist wil er niet van weten. Hij wil spreekvaardigheid oefenen in 'realtime' en voor de rest werkt hij liever met een handboek.

Gesprek met de leerkracht:

Het is een erg heterogene groep mensen die zich aanmelden voor de lessen Engels. De niveaus zijn erg uiteenlopend. In de huidige setting is het helaas onmogelijk om echte beginners goed op te vangen en hen de taal aan te leren. Misschien kan basiseducatie hier een rol innemen? Het zou mooi zijn mochten zij een opstapcursus aanbieden waarin de mensen de nodige vaardigheden verwerven voor het leren van een taal, bij wijze van voortraject, en dat de cursisten daarna aansluiten bij het bestaande aanbod en eventueel ook het OLC.

Het werken met cd-roms zou ervoor kunnen zorgen dat er meer een aanbod op ieders maat kan voorzien worden. Zowel het OLC als de gevangenisbibliotheek kunnen een plek zijn waar mensen zelfstandig, maar met een begeleider die stand-by is, kunnen oefenen om zo de taal verder onder de knie te krijgen.

De leerkracht zou Engels graag meer als middel dan als doel ingezet en aangeboden zien binnen de gevangensmuren: bv als instructietaal tijdens het sporten, e.d. Engels wordt nu al door cipers gebruikt als tussentaal voor communicatie met anderstalige gedetineerden, maar als de gedetineerden noch Frans noch Engels beheersen, zijn ze eigenlijke afgesloten van iedere communicatie. De leerkracht vraagt zich af of het huishoudelijk reglement bijvoorbeeld als vertrekpunt voor een aanbod Engels op maat kan dienen.

Door geletterdheidsbril:

Cursisten dienen over heel wat geletterdheidsvaardigheden te beschikken om dergelijke cursus Engels aan te kunnen.

taal:

- omgaan met handboeken: structuur herkennen, begrijpen en hanteren, samenhang zien tussen de verschillende onderdelen zoals grammatica, oefeningen, woordschatlijst,...
- verschillende tekstsoorten herkennen, leesdoel bepalen en gericht informatie opzoeken
- notities nemen
- raadplegen van woordenboek of woordenlijst
- enkele metatalige begrippen kennen en aanwenden
- spreekdurf

leren leren:

- aandacht en geheugen
- zinvol inoefenen, memoriseren, herhalen en toepassen
- bereid zijn om uitleg of hulp te vragen bij leer en studieproblemen
- eigen leeropvattingen, leermotieven en leerstijl in vraag stellen
- eigen leerproces beoordelen op doelgerichtheid en zo nodig aanpassen
- in een nieuwe leersituatie de aanwezige voorkennis oproepen

ICT:

- werken met relevante digitale oefenprogramma's
- raadplegen van relevante infobronnen zoals vertaalwoordenboek, werkwoordsvervoegingen e.d.

6.5 Open Leercentrum (OLC)

Leerpunt, het centrum voor basiseducatie richt al jaren een keer per week een open leercentrum in in de gevangenis van Oudenaarde. Dit is een oefenmoment voor gedetineerden, waarop zij naar het computerlokaal kunnen komen om zelfstandig, maar onder begeleiding, op hun eigen tempo en eigen niveau te werken en te oefenen, volgens hun specifieke leervraag.

Er wordt vastgesteld dat door de jaren heen de opkomst achteruit is gegaan. Er zijn minder inschrijvingen, er komen minder deelnemers opdagen. Dit is een jammere vaststelling, waar zowel de onderwijscoördinator als de OLC-begeleider een kentering in zouden teweeggebracht willen zien, omdat beiden overtuigd zijn van een mogelijke meerwaarde die het OLC kan bieden binnen het onderwijsaanbod en kansen die het in zich draagt voor het werken aan het verhogen van geletterdheid binnen de gevangenis.

Observatie:

Er is door de projectmedewerker geen observatie gebeurd van een OLC-moment.

Gesprek met de cursisten:

De projectmedewerker is niet specifiek een gesprek aangegaan met deelnemers tijdens een OLC. In diezelfde periode werd immers door een studente criminologie van de KULeuven een onderzoek gevoerd naar OLC binnen de Vlaamse gevangenissen*. In de strafinrichting van Oudenaarde sprak ze in dit kader met 3 gedetineerden. We wilden geen dubbel werk leveren. Op vraag van de projectmedewerker werd het gedeelte van haar rapport dat betrekking heeft op de Oudenaardse gevangenis begin mei vrij gegeven. Haar bevindingen worden hierbij mee opgenomen. Wél werden de cursisten door de projectmedewerker tijdens de observaties en gesprekken in de andere andere lessen ook bevraagd over hun kennis van en eventuele ervaring met het OLC.

- Het OLC is duidelijk nog te weinig bekend bij de gedetineerden en cursisten, het heeft wel enige naamsbekendheid, maar vaak weten mensen niet wat het OLC precies te bieden heeft, of kan betekenen voor hen zelf. Ze hebben de stap naar het OLC dan ook nog niet gezet.
- Enkele cursisten gaven aan dat het moment van het OLC nogal ongelukkig ligt omdat het samenvalt met de wandeling. En dat ze er daarom geen gebruik van maken. Als ze moeten kiezen, en geen dringende leer- of hulpvraag hebben, kiezen ze voor een uurtje buitenlucht...
- Binnen een OLC worden de cursisten geacht zelfstandig te kunnen werken, dat schrikt gedetineerden die weinig of niet vertrouwd zijn met computers soms af.

---

* Door een studente criminologie van de KULeuven werd een onderzoek gevoerd naar OLC binnen de Vlaamse gevangenissen in het kader van een stage bij het VocVo (het Vlaams ondersteuningscentrum voor volwassenenonderwijs). In SIO sprak ze met 3 gedetineerden en 2 professionelen. Haar bevindingen zijn terug te vinden in het onderzoeksrapport: 'Open leren in een gesloten context', Gwenny Smolders. In het rapport wordt weergegeven welke doelstellingen een open leercentrum in de gevangenis behartigt, welke kansen het aan gedetineerden biedt, welke knelpunten er aan verbonden zijn en welke mogelijke oplossingen hiervoor te vinden zijn.

Op vraag van de projectmedewerker werd het gedeelte van het rapport dat betrekking heeft op de Oudenaardse gevangenis begin mei vrij gegeven.

- In de lessen monteur centrale verwarming waren er enkele cursisten die enigszins vertrouwd waren met het OLC, en die het initiatief hadden genomen om het OLC samen als het ware 'af te huren' om de laatste hand te leggen aan hun eindwerkopdracht. Ze zochten ondersteuning om hun eindwerk vorm te geven. De meesten van hen hadden hulp nodig bij het lay-outen van hun werk, waren niet erg vertrouwd met een tekstverwerkingsprogramma en/of rekenbladen.
- Bij verdere bevraging naar de mogelijke ondersteuning die het OLC zou kunnen bieden voor de cursisten, meldt een van hen dat hij in een andere gevangenis zelfstandig een pakket heeft doorgenomen omtrent ruimtelijk inzicht, oppervlakteberekening e.d. En dat hij daar veel van had opgestoken. Hij denkt dat dergelijk pakket ook in SIO zijn nut zou kunnen bewijzen.
- Er is momenteel geen toegang tot internet. Gedetineerden ervaren dit als een groot gebrek. De toegang tot een beperkt aantal sites zou heel wat mogelijkheden kunnen bieden. Bijvoorbeeld voor het opzoeken van info voor de projecten waaraan tijdens de lessen PAV wordt gewerkt, voor het raadplegen van catalogi, voor online oefenpakketten, etc.

Gesprek met de vakleerkrachten:

In de gesprekken die de projectmedewerker had met de vakleerkrachten is de bekendheid dat het OLC bij bovenstaanden heeft ook steeds bevraagd geweest : of de betrokkenen weten dat er iets als een OLC bestaát, of ze de mogelijkheden ervan kennen, of ze er al gebruik van hebben gemaakt of naar hebben doorverwezen. Deze bevindingen werden in dit rapport reeds opgenomen bij de bespreking van de beroepsopleidingen en worden hier niet meer apart opgenomen of herhaald. Algemeen genomen zijn de mogelijkheden die het OLC biedt voor cursisten uit de beroepsopleidingen nog maar weinig gekend bij de vakleerkrachten en hebben ze er vaak nog niet echt bij stilgestaan op welke manier zij het OLC kunnen inschakelen, gerelateerd aan de lessen en competentieverhogend voor de cursisten.

Gesprek met de OLC-begeleider

De studente van de KULeuven die een onderzoek voerde naar OLC binnen de Vlaamse gevangenissen sprak ook met de OLC-begeleider. De bevindingen uit dat gesprek overlappen met diegene die aan bod kwamen in het gesprek dat de OLC-begeleider en de projectmedewerkster hadden.

- Ook de OLC-begeleider geeft aan dat het OLC nog te weinig bekendheid geniet binnen SIO. Het heeft wel enige naamsbekendheid, zowel bij de gedetineerden algemeen, als bij de cursisten als de leerkrachten, maar meestal weten ze onvoldoende wat het OLC voor hen precies te bieden zou kunnen hebben.
- Het OLC heeft beperkte openingsuren, en als die dan nog eens samenvallen met andere activiteiten waaraan gedetineerden deelnemen, is het als het ware bij voorbaat gedoemd om te verliezen.
- Binnen een OLC worden de cursisten geacht zelfstandig te kunnen werken, dat schrikt gedetineerden die weinig of niet vertrouwd zijn met computers soms af. Er bestaat nog een te hoge drempel voor computeranalfabeten.
- Zowel de begeleiders als de cursisten ervaren het feit dat ze totaal geen toegang tot internet hebben als een groot gebrek. cd-roms geraken verouderd, zijn beperkt, en meer en meer educatieve software wordt via het net ter

beschikking gesteld.

- Gedetineerden hebben verschillende scholingsgraden en komen met erg verscheiden leervragen naar het OLC. Dat maakt dat het begeleiden van een OLC niet altijd evident is. Het is niet zo dat de begeleider alles moet kennen en weten wat er in de cursus staat, maar het is wel belangrijk dat hij in staat is om aan de nodige informatie te komen, zodat hij de gedetineerde verder op weg kan helpen en voldoende kan begeleiden met de leerstof. Momenteel is er eigenlijk gebrek aan degelijke communicatie.
De begeleider weet van te voren ook vaak niet met welke vraag cursisten zich inschrijven voor het OLC, welke leer- of oefenvraag ze hebben. Dat dient dan ter plekke te worden uitgeklaard, maar dat maakt dat de begeleider niet altijd meteen een oefenprogramma ter beschikking heeft. Dat vraagt voorbereidingstijd, dat lukt niet met een vingerknip...
- Het OLC sluit nu weinig aan bij de lessen. Gedetineerden komen met losstaande individuele leervragen zoals het tikken van een brief, het inoefenen van de theorie van het rijbewijs, en dergelijke.
Het OLC biedt kansen voor gecombineerd onderwijs, waarbij cursisten zelfstandig aan de slag gaan, aangestuurd door een opdracht vanuit de les. Het kan remediërend ingezet worden voor cursisten met een leerachterstand die in de klassituatie wordt opgemerkt, het is een didactische werkvorm om in te gaan op vragen waar men in het klassikale systeem niet aan tegemoet kan komen of geen antwoord op kan bieden.
Maar het wordt voor deze toepassingen tot nog toe haast niet aangewend.
- Van de cursisten die kwamen voor ondersteuning bij hun eindwerkopdracht hadden velen toch wel hulp nodig bij het lay-outen van hun werk, ze waren niet erg vertrouwd met tekstverwerkingsprogramma en/of rekenbladen. Sommigen hadden zelfs het tikken van de tekst uitbesteed aan andere gedetineerden...De begeleider van het OLC suggereert dat het nuttig zou kunnen zijn dat de vakleerkracht de cursisten doorheen het schooljaar al eens dergelijke opdracht geeft, zoals het opmaken van een factuur, zodat ze de nodige ICT-vaardigheden stap voor stap kunnen verwerven. En om hen bij de mededeling van de eindwerkopdracht ook door te verwijzen naar het OLC, als ideale werkplek, vermits ze daar de nodige ondersteuning kunnen krijgen.
- De OLC- begeleider denkt dat het OLC als omgeving laagdrempelig kan zijn voor cursisten voor het stellen van vragen. Door de machocultuur in de gevangenis of door schaamte, geven sommige gedetineerden in de les misschien niet aan dat ze iets niet begrijpen of niet onder de knie hebben. De meer individuele benadering en leervraagverkenning in het OLC kan daar misschien soelaas brengen.

Door geletterdheidsbril:

Een OLC biedt heel wat kansen en heeft eigenlijk heel wat in petto om te werken aan geletterdheid.

taal

- informatie opzoeken en verwerken
- aangepaste leesstrategieën en attitudes inzetten, bv. scherm-lezen
- instructies lezen, begrijpen en uitvoeren
- specifieke oefenprogramma's en pakketten om te werken aan bepaalde

taalaspecten, bv spelling, interpunctie, ...

- schrijven van allerlei teksten: brieven, verslagen, eigen ervaringen, ... met aangepast taalgebruik en geschikte lay-out
- gebruik van bijvoorbeeld tekstverwerkingsprogramma als ondersteunende vaardigheid en hulpmiddel
- gebruik van de spellingcorrector als ondersteunende vaardigheid

wiskunde

- inoefenen/remediëren van hiaat op vlak van wiskunde, bv tafels van vermenigvuldiging
- opfrissen van kennis en vaardigheden zoals bijvoorbeeld lengte- en inhoudsmaten, planlezen, schaalberekening en omzettingen
- eenvoudige toepassingen rekenblad en inzicht in bijhorende 'formules'

ICT

- basisvaardigheden: aanzetten pc, gebruik toetsenbord en muis, werken met verschillende vensters, mappen aanmaken, documenten bewaren, afdrukken, ...
- werken met oefenpakketten en cd-roms
- via internet informatie zoeken, verwerven en verwerken
- uitbreiden pc-vaardigheden, bv zelfstandig typecursus doornemen om blind te leren tikken, leren werken met rekenprogramma, tekenprogramma, inoefenen wat in ICT-cursus aan bod komt, etc.

leren leren

- inzicht in eigen leerproces vergroten
- bereid zijn om uitleg of hulp te vragen bij leer- en studieproblemen
- stappenplan opmaken en hanteren
- zelfstandig leren bevorderen
- eigen leerproces beoordelen op doelgerichtheid en zo nodig aanpassen
- zinvol inoefenen, memoriseren, herhalen en toepassen
- in een nieuwe leersituatie de aanwezige voorkennis oproepen
- samenwerken bevorderen (bv door groepsopdracht vanuit de opleiding, maar ook door 'peer-tutoring' en informeel leren-van-elkaar)

6.6. basismodule wiskunde

Op vraag van de onderwijscoördinator werd door Leerpunt, het centrum basiseducatie een lessenreeks basiswiskunde ingericht. Deze bestond uit 5 bijeenkomsten en ging door in het voorjaar. De projectmedewerker observeerde een les en sprak met de educatieve medewerker en met de cursisten.

Slechts een klein aantal cursisten heeft de volledige lessenreeks gevolgd. Er zijn verschillende cursisten afgehaakt. De opkomst was erg wisselend en bedroevend laag. De onderwijscoördinator heeft, op vraag van de leerkracht, die cursisten aangesproken om na te gaan wat de reden daarvoor was. De redenen waren divers. De onderwijscoördinator wijst op het feit dat er veel tijd is geslopen tussen de vraag vanuit SIO naar dit aanbod, en het effectief uitvoeren ervan door Leerpunt. Dit kan een rol gespeeld hebben.

Er waren heel wat knelpunten m.b.t. praktische organisatie die wellicht ook een rol gespeeld hebben, zoals lokaalkeuze, geen mogelijkheid tot het nemen van pauze, onderbreking van de lessenreeks door een vakantieperiode, etc. Een aantal van deze knelpunten werden in de loop van de cursus bijgestuurd, en zijn mee te nemen door Leerpunt en de onderwijscoördinator wanneer dergelijke reeks nogmaals zou worden overwogen.

Leerpunt heeft getracht om de lessenreeks zo functioneel mogelijk te maken voor de gedetineerden, maar de leefwereld binnen de gevangenis is sowieso erg beperkt. Een losstaande module wiskunde, zonder direct aansluitend perspectief voor de cursist, is wellicht niet erg motiverend. Een dergelijke basismodule inrichten bij wijze van voortraject, aansluitend bij een beroepsopleiding of als opstap naar PAV, lijkt meer kans op succes te hebben.

7. Geïntegreerd werken aan geletterdheid binnen SIO: een taak voor iedere betrokken partner

In het begin van dit rapport hielden we een pleidooi om geïntegreerd te werken aan geletterdheid. We weten dat de (beroeps)opleidingen in SIO veel mogelijkheden in zich dragen om mee te zorgen voor een verhoging van het geletterdheidsniveau van de cursisten, omdat ze een stimulerende en rijke leeromgeving kunnen creëren. Een geïntegreerde of ondersteunende aanpak die aansluit bij de leefwereld van de gedetineerden heeft veel meer kans op slagen dan totaal losstaand trachten te werken aan geletterdheidsvaardigheden.

In dit deel van het rapport werden voor elk van de vooropgestelde doelstellingen van het project suggesties uitgeschreven en toegelicht. Het zijn handvatten die worden aangereikt om het onderwijsaanbod in SIO verder bij te sturen en te optimaliseren, opdat geleverde inspanningen met oog op het verhogen van de geletterdheidsvaardigheden van de gedetineerden en cursisten, maximaal zouden renderen.

Achtereenvolgens worden de volgende aanbevelingen uit de doeken gedaan:

- tips naar zowel vrijwilligers als professionele medewerkers om individuele gevangenen te ondersteunen met geletterdheidscoaching
- voorstellen om de communicatie tussen alle betrokkenen bij de leerprojecten te optimaliseren
- ideeën om het screenings- en lesmateriaal te optimaliseren i.k.v. geletterdheid
- ideeën om het aanbod van het CBE nog meer aan te passen aan de gevangeniscontext

Voor elke betrokkene zijn taken weggelegd, opdat de gedetineerden een aanbod op maat zouden kunnen krijgen en er nog meer aandacht zou uitgaan naar het verhogen van de geletterdheid van diegenen die uit de boot dreigen te vallen of reeds vielen. De verschillende partners dienen de handen in elkaar te slaan, en daarbij is een goede verstandhouding en communicatie tussen de verschillende partners onontbeerlijk.

7.1. tips voor zowel vrijwillige als professionele medewerkers om individuele gevangenen te ondersteunen met geletterdheidscoaching

7.1.1. in de lespraktijk

Leerkrachten bieden hun cursisten tijdens de lesactiviteiten sowieso al heel wat ondersteuning in het verwerven van geletterdheidsvaardigheden, doorheen de modules. In het vorige hoofdstuk, werden per module of vakgebied de geletterdheidsvaardigheden opgelijst waaraan aandacht kan worden geschonken, zowel op vlak van taal, wiskunde als leren leren.

Volgende suggesties kunnen aanvullend werken en vruchten afleveren:

- Er komt een nieuw computerlokaal in SIO. Van de oudere computers kunnen er een of meerdere in het praktijklokaal worden gezet. Op die manier kunnen de cursisten tijdens de opleiding impliciet aan Ict-vaardigheden werken, bv door catalogi te raadplegen, beeldmateriaal te bekijken zoals foto's van uitgevoerde sanitaire werken, mogelijke toepassingen van een rekenprogramma leren kennen , ...
- Het herwerken van het handboek en cursusmateriaal is een nood die reeds langere tijd gekend is. Door het cursusmateriaal eenvoudiger en duidelijker gestructureerd te maken zal het ook voor cursisten met een lager geletterdheidsniveau toegankelijk en hanteerbaar zijn. Een heldere opbouw, een eenvoudige lay-out en rustige bladspiegel, duidelijke afbeeldingen, een degelijke inhoudstafel zijn onontbeerlijk. Zogenaamde onthoud-pagina's kunnen op het einde van een hoofdstuk worden opgenomen, maar het is nog leerrijker om dergelijke onthoudbladen samen met de cursisten op te stellen. Zo zijn ze actiever betrokken bij het verwerken van de leerstof, wat het onthouden bevordert en zo leren ze structureren, samenvatten en schematiseren, wat belangrijke studievaardigheden zijn. Desgewenst kunnen hier en daar invulpagina's alias gatenteksten worden opgenomen. Ook dergelijke teksten verhogen de betrokkenheid en het verwerkingsniveau van de leerstof, en is minder hoog gegrepen dan het volledig zelfstandig nemen van notities.
- Laaggeschoolde cursisten hebben vaak bitter weinig leer- en studievaardigheden. Ze zullen die doorheen de opleiding moeten verwerven. Dat gaat niet altijd vanzelf. Leerkrachten kunnen cursisten op weg helpen en ondersteunen door tijdens de les aandacht te hebben voor het 'leren leren'. Aan leer- en studievaardigheden wordt best gewerkt via de gewone lesactiviteiten, geënt op concrete opdrachten die in de les worden aangeboden. Cursisten ontdekken wat leren is, krijgen gaandeweg meer en meer inzicht in hun eigen leerproces en kunnen het bijsturen en verbeteren.

'Leren leren' van naderbij bekeken:

Aandacht voor 'leren leren' sluit aan bij een evolutie in het onderwijs waarin het transmissiemodel, waarbij de lesgever zijn vat vol kennis overgiet in de hersenpannen van de cursisten, vervangen wordt door een participatiemodel waarbij de lesgever meer en meer mediator wordt die de cursisten begeleidt in hun zoektocht naar de nodige kennis, vaardigheden en attitudes. Wanneer een lesgever zich opstelt als 'coach' kan dat een hele ommezwaai in het leerproces teweegbrengen. Cursisten worden dan gestimuleerd in zelfstandigheid, in het nemen van initiatief en verantwoordelijkheid.

Hoewel het niet de bedoeling is om deelnemers te stimuleren om fouten te maken, worden de fouten positief benadrukt. Ze worden benut: uit fouten kan je leren! Daartoe moet men tijd en ruimte krijgen om na te denken over waarom men fouten maakt en hoe het beter kan. Het maken van fouten is een middel om mensen te stimuleren tot reflectie op hun eigen handelen. Bij de bespreking van de fouten is het belangrijk om te beseffen dat maar zelden alles fout is: de weg naar de oplossing van een probleem, de uitvoering van een taak, bevat vele stappen of aspecten waarvan een groot deel goed is. "Er is al een stukje van het antwoord juist" " Je bent goed begonnen, maar op de vijfde regel is het fout gelopen..."

Het is echter van belang om ook vragen te stellen rond 'goede' of 'juiste' zaken! Eén en ander heeft te maken met gewoontevorming. Wanneer een goed antwoord, een goed resultaat bevraagd wordt ("Is dit kruiswoordraadsel goed ingevuld? Ben je zeker? Hoe weet je dat?"), dan zal men snel geneigd zijn om te denken: "Oei, ik heb een fout gemaakt". Deze houding proberen we ongedaan te maken. Een vraag hoeft niet per se te betekenen dat er een fout werd opgemerkt. Dit is een kwestie van gewoontevorming.

Net zoals geleerd kan worden uit fouten, kan er ook geleerd worden uit oorzaken van succes. Reflecteren op de vraag "Hoe ben ik tot dit goede resultaat gekomen?" zal ervoor zorgen dat de persoon inzicht verwerft of zijn inzicht verstevigt. Het is zeer essentieel dat de cursist leert dat antwoorden en resultaten niet op toeval berusten, maar het resultaat zijn van een actieve, adequate, efficiënte inspanning die gedragen worden door goede denkvaardigheden en attitudes. Mensen die zich (aangeleerd) hulpeloos opstellen, schrijven succes al te vaak toe aan externe factoren (variërend van gemakkelijke taken tot de hulp van externen) en falen aan zichzelf ('ik kan dit niet'). Het helpt hulpeloosheid tenietdoen wanneer succes ook aan de eigen actieve inspanning kan worden toegeschreven. Dit bevordert uiteraard ook een positief competentiegevoel.

Het in de kijker stellen van goede antwoorden en resultaten draagt bovendien bij tot een positieve sfeer in de groep. Doordat goede denkgewoonten centraal gesteld worden, worden voortdurend voorbeelden gegeven en kunnen anderen leren uit dit voorbeeld. Inzoomen op succeservaringen verstevigt het positieve zelfbeeld en creëert intrinsieke motivatie.

De cursist moet leren reflecteren over zijn leer- en denkprocessen. Voor lesgevers is hier een belangrijke rol weggelegd: we moeten de cursisten helpen om activiteiten te plannen, te bewaken wat hij doet, zichzelf te controleren en te sturen. Dergelijke reflectie moet uitgroeien tot een gewoonte, omdat dit de efficiëntie van een uitvoering in belangrijke mate verhoogt en kansen biedt tot zelfregulering en dus zelfstandigheid. Dat geldt voor alle taken (schoolse en niet schoolse) én voor alle

leeftijden.

Wie leert moet op elk moment van het leerproces reflecteren:

Vóór de leeractiviteit:

1. Wat wordt er gevraagd? Heb ik dat al eerder gedaan? Is dat voor mij gemakkelijk?
[oriënteren]

2. Hoe ga ik dat doen? Welke stappen ga ik zetten? Wat kan er fout gaan? [plannen]

Tijdens de leeractiviteit: 3. Ben ik goed bezig? Begrijp ik het nog? [bewaken]

Na de leeractiviteit: 4. Is mijn taak juist uitgevoerd? Heb ik bereikt wat ik wilde?
[evalueren]

De lesgever observeert, bevraagt en geeft feedback over de stappen. Zo verwerven cursisten een basisattitude voor latere (schoolse en niet-schoolse) leerervaringen. Als mensen hun activiteiten (in de les) leren plannen en organiseren, voeling krijgen met hun eigen leerproces en leren toezien op de kwaliteit van hun eigen leren, worden ze vaardige leerders en probleemoplossers. Op het moment dat cursisten zelf mee richting geven aan hun leren, wordt leren een 'actieve' activiteit.

7.1.2. doorverwijzen naar het OLC

Als cursisten die een opleiding volgen meer gebruik zouden maken van het OLC, kan dat hun slaagkansen in de opleidingen vergroten en verhoogt hun algemeen geletterdheidsniveau.

- Het OLC is een plek waar cursisten kunnen oefenen op inhouden die in de les aan bod zijn gekomen. Leerkrachten kunnen het gebruik van het OLC stimuleren door cursisten gericht aan te spreken en aan te moedigen om naar het OLC te gaan, als plaats om iets verder in te oefenen of bij te benen. Bij wijze van voorbeeld m.b.t. wiskunde, aansluitend bij de opleiding loodgieterij: planlezen en ruimtelijk inzicht, volume- en oppervlakteberekening. Voorbeelden aansluitend bij de les Engels: verder oefenen met cd-roms en luisterfragmenten, zelfcorrigerende werkbladen, raadplegen van online woordenboek, educatieve spelletjes zoals kwartet, lotto e.d.

- Het OLC is dé uitgelezen plek om taakgerichte opdrachten te maken, die de leerkracht als deel van de opleiding aan de cursisten geeft. Lang niet iedere gedetineerde beschikt over een pc op cel. In het OLC kunnen de cursisten dergelijke opdracht zelfstandig of in groep, en onder begeleiding van de OLC-medewerker, uitvoeren.

In kader van de opleiding loodgieterij kan bijvoorbeeld de opdracht gegeven worden om eens een offerte op te maken, vanuit de module PAV kan worden gevraagd om een presentatie voor te bereiden. Dergelijke opdrachten zijn ideaal om op een geïntegreerde manier te werken aan het verhogen van geletterdheidsvaardigheden: de opdracht vanuit de beroepsopleiding geeft de cursisten een duidelijk doel en context, ze putten motivatie vanuit de beroepsopleiding. Apart, niet-doelgericht werken aan basisvaardigheden stimuleert en rendeert minder...

Er mag niet worden onderschat welk scala aan (geletterdheids)vaardigheden een cursist nodig heeft om dergelijke opdracht tot een goed einde te brengen. In de setting van het OLC kunnen cursisten onder begeleiding de nodige info opzoeken en ICT-vaardigheden stap voor stap verwerven.

- Komen tot een nauwe samenwerking tussen het OLC enerzijds en de opleidingen anderzijds vraagt een goede communicatie tussen de OLC-begeleider en de vakleerkrachten, maar dat is een proces dat tijd vraagt en stapsgewijs zal moeten groeien.
- Momenteel wringt er helaas nog een schoentje m.b.t. de oefenmogelijkheden in het OLC. Internet is niet toegankelijk en dat maakt dat educatieve websites niet geraadpleegd kunnen worden, terwijl die in OLC buiten de gevangensmuren in grote getale worden ingezet. cd-roms bieden enig soelaas, maar zijn ontoereikend: ze zijn beperkt qua inhoud en mogelijkheden en zijn vaak verouderd. SIO is echter stappen aan het zetten om bepaalde oefen- en studiepakketten, die normaal gezien via internet geraadpleegd kunnen worden, ter beschikking te stellen via een serversysteem. Denk bijvoorbeeld aan de VDAB-module 'ruimtelijke oriëntatie'. Het leren in een OLC hoeft zich echter niet te beperken tot de pc ! Ook op papier kunnen oefeningen gemaakt worden, er is heel wat zelfcontrolerend materiaal op de markt, en misschien zijn ook educatieve spelen soms inzetbaar

en kunnen zij hun nut bewijzen.

Sowieso zal de OLC-begeleider in samenspraak met de leerkrachten en de onderwijscoördinator verder op zoek gaan naar OLC-materiaal dat aansluit bij de noden die in de opleidingen worden gedetecteerd.

- Het OLC heeft beperkte openingsuren. De suggestie om een pc te plaatsen in de bib, en daar ook de mogelijkheid te bieden om cd-roms uit te lenen of op de pc zelfstandig oefenpakketten door te nemen, wordt door de onderwijscoördinator en SIO verder bekeken. Er zal dan eveneens moeten voorzien worden in een vrijwilliger of geschoolde bibliotheekmedewerker die de mensen kan op weg helpen en desgewenst ondersteunen. Op deze manier verruimt niet meteen de openingstijd van het OLC, maar krijgen de gedetineerden wel meer kansen om te oefenen en aan de slag te gaan met de pc.
De bib kan ook cursusgerelateerde informatieve werken bevatten, zoals boeken, tijdschriften, ...

7.1.3. opzetten van extra begeleiding of remediëring

Wanneer leerkrachten hiaten opmerken bij hun cursisten op vlak van taal, ict of wiskunde, waarvan zij denken dat die in de lessen onvoldoende kunnen worden bijgewerkt, spreken zij de cursist hieromtrent liefst direct aan, en is het aangewezen om de probleemstelling snel te signaleren aan de onderwijs-coördinator.

Die kan deze gegevens oplijsten en bijhouden, en nagaan op welke manier die cursisten de nodige extra begeleiding, ondersteuning of coaching kunnen krijgen: uitleg en inoefening met een opgeleide / geschoolde vrijwilliger, een onderdeelje van de les PAV, gerichte doorverwijzing naar het OLC, inrichten van een basiscursus wiskunde/ICT/... i.s.m. Leerpunt, het centrum voor basiseducatie, het inzetten van een G-coach. Deze pistes zullen door de onderwijscoördinator verder onderzocht moeten worden naargelang de noden die zich manifesteren.

Op welke manier ondersteuning en remediëring kan worden opgezet zal mede afhankelijk zijn van de inhoud en aantallen van de concrete remediëringvragen. De persoon die de remediëring op zich neemt, overlegt met de vakleerkracht, of neemt desgewenst een kijkje in de opleiding, zodat hij de cursist en het wiskunde-hiaat zo functioneel gericht mogelijk kan benaderen en aanpakken. Als het echt om een technische inoefening gaat, is dat echter niet altijd nodig.

7.2. voorstellen om de communicatie te optimaliseren tussen al diegenen die betrokken zijn bij de leerprojecten

7.2.1 communicatie tussen de onderwijscoördinator en de gedetineerden

Onderwijs moet een bekende zijn binnen SIO, hoe meer het van zich laat horen en hoe boeiender en attractiever het zich toont, hoe aantrekkelijker het wordt voor gedetineerden om de stap naar onderwijs te wagen en te zetten.

- Het zou misschien leuk zijn om een cursusboekje te hebben waarin het onderwijsaanbod binnen de strafinstelling van Oudenaarde wordt voorgesteld. Een kleurrijke, mooi vorm gegeven brochure, met tekst en foto's waarin de verschillende cursussen, opleidingen en activiteiten worden weergegeven. Het is maar één voorbeeld van mogelijke promotie van levenslang leren. Ook een fotoreportage of interviews met cursisten of ex-cursisten die als ambassadeur hun verhaal doen, kan inspirerend werken voor anderen.
- Natuurlijk is niet iedereen op elk moment 'klaar' om een cursus of opleiding aan te vatten en een langdurig engagement aan te gaan. Nog meer dan vrije burgers hebben gedetineerden te kampen met heel wat problemen en liggen er soms heel wat te overwinnen drempels om succesvol te kunnen participeren aan onderwijs. Het is daarom belangrijk dat potentiële deelnemers op regelmatige tijdstippen worden aangesproken, een bepaalde actie moet soms regelmatig herhaald worden eer er succes kan geboekt worden en stappen worden gezet.
- De beroepsopleidingen leiden weliswaar naar een diploma en worden daarom hoog aangeschreven, maar ze zijn langlopend en vragen een groot engagement. Lang niet iedere gedetineerde kan dit opbrengen. Het is daarom belangrijk ook de kortlopende cursussen te promoten, bijvoorbeeld lessenreeksen van 5 tot 10 bijeenkomsten, met duidelijk omschreven rendement/doelstellingen. Ik denk daarbij aan een opstapcursus Engels, een basiscursus wiskunde, een kennismakingscursus ICT. Voor deze cursussen kan ook best eens nagedacht worden over klinkende aantrekkelijke cursusnamen. Dergelijke cursussen met afgebakende duurtijd zijn laagdrempeliger.
- Wanneer een gedetineerde interesse toont voor een opleiding zal eerst een gesprek volgen met de onderwijscoördinator, waarin gepeild wordt naar de precieze leervragen, de interesse en motivatie van de kandidaat-cursist, en waarin het aanbod en verwacht engagement wordt toegelicht. Misschien kunnen hiervoor ook fotopresentaties of beroepenfilmmpje zoals die van VDAB worden gebruikt.
- Gevangenen geven aan dat hun tijdsbesef op de achtergrond verdwijnt door jaren in de gevangenis te zitten, ze hoeven er geen agenda bij te houden of zich te organiseren. Dat wordt immers voor hen gedaan: ze worden opgeroepen wanneer ze ergens een afspraak hebben en hoeven daar zelf niet aan te denken. Misschien kan de onderwijscoördinator hen op het moment dat ze zich

voor een cursus engageren en inschrijven een maandkalendertje meegeven voor op cel, met aanduiding van de lesmomenten? Of verder nadenken over andere manieren om gedetineerden meer verantwoordelijkheid te geven daarin.

7.2.2 communicatie tussen de onderwijsverstrekkers en de (potentiële) cursisten

- Bij aanvang van het schooljaar zal een infomoment worden ingericht voor cursisten. Zowel de onderwijscoördinator als de leerkrachten zijn hierop aanwezig. De cursisten zullen uitleg krijgen over het onderwijsaanbod binnen de gevangenis van Oudenaarde: de verschillende diploma- en beroepsgerichte modules en hun duurtijd, de certificering, het ondersteunend niet beroepsgericht aanbod, het Open Leercentrum. Alle betrokkenen hopen dat de cursisten zo meer zicht houden op hun leertraject.
- Het CBE ontwerpt en drukt tweemaandelijks een folder waarin telkens een ander aspect van het OLC wordt belicht en in de kijker gezet, opdat de verschillende mogelijkheden van het OLC mettertijd meer en meer bekend geraken bij de gedetineerden. Promotie rond één specifiek item wordt immers beter onthouden en spreekt meer aan dan algemene communicatie over bv OLC en haar algemeen aanbod. De onderwijscoördinator zorgt voor de verspreiding van deze folders.
- Omdat ervaring leert dat mondelinge reclame beter werkt dan schriftelijke wilde de OLC-begeleider de werking van het OLC graag mondeling toelichten bij de gedetineerden, bv door op elke sectie langs te gaan, maar dat voorstel werd omwille van veiligheidsredenen verworpen. Wél wordt het OLC toegelicht op een infomoment voor de cursisten bij aanvang van het nieuwe schooljaar. En misschien is het wenselijk dat de OLC-begeleider in de loop van het schooljaar nog eens 'zijn toer doet' om tijdens de lesmomenten de cursisten de mogelijkheden van het OLC, aansluitend bij hun opleiding, nogmaals toe te lichten en aldus de toeleiding te faciliteren.
- Daarnaast kunnen leerkrachten het gebruik van het OLC stimuleren door cursisten gericht aan te spreken en aan te moedigen om naar het OLC te gaan, als plaats om iets verder in te oefenen of bij te benen.

7.2.3 communicatie tussen de onderwijscoördinator en de leerkrachten

- De onderwijscoördinator volgt de aanwezigheden, het gedrag en de motivatie van cursisten in de lessen en in het OLC van nabij op. Deze bevindingen worden besproken op het leerkrachtenoverleg. Daarnaast is ook regelmatige terugkoppeling wenselijk tussen de onderwijscoördinator en de leerkrachten via mail of telefoon.
- Momenteel krijgt de OLC-begeleider pas bij aanvang van het OLC, te zien welke

cursisten zich voor die dag hebben ingeschreven. Hun leer- of oefenvraag is niet altijd duidelijk. Dat dient dan te worden uitgeklaard wanneer de cursist in het OLC komt, maar dat maakt dat de begeleider niet altijd is voorbereid en meestal ook niet meteen een geschikt oefenprogramma ter beschikking heeft. Misschien kunnen de onderwijscoördinator en de OLC-begeleider bekijken of deze info vroeger kan doorgegeven worden. De onderwijscoördinator houdt immers de OLC-inschrijvingen bij.

- De onderwijscoördinator zal de toelidingen naar het OLC mee stimuleren door het OLC een vast plaatsje te bieden op de agenda van het leerkrachtenoverleg. Daar worden vakleerkrachten aangespoord en opgeroepen om het OLC meer in te schakelen als onderdeel van de opleiding, door bijvoorbeeld taakgerichte opdrachten te geven als deel van de opleiding die de cursisten daar zelfstandig of in groep, en onder begeleiding van de OLC-begeleider, kunnen uitvoeren. Of door hen door te verwijzen naar het OLC als oefenplaats. Dit lijkt zijn vruchten af te werpen. Al blijft er nog een hele weg te gaan.

7.2.4 communicatie tussen de leerkrachten en de OLC-begeleider

- De OLC-begeleider mailt de leerkrachten op regelmatige tijdstippen om hen te herinneren aan de mogelijkheden die het OLC biedt en aldus toeliding te bewerkstelligen.
- Wanneer leerkrachten cursisten gericht doorverwijzen naar het OLC is een goede communicatie met de OLC-begeleider onontbeerlijk. Deze heeft immers info nodig over de specifieke leervraag van de cursist of de inhoud van de taak en verwachtingen van de leerkracht. Alleen dan kan deze zorgen voor een degelijke voorbereiding (bijvoorbeeld het nodige educatieve materiaal opsnorren, infobronnen of computerprogramma's ter beschikking stellen) en een goede begeleiding. E-mail en telefoon zijn hiervoor de meest voor de hand liggende en aangewezen kanalen. Ook voor de terugkoppeling naar de leerkracht toe, over hoe het een cursist is vergaan in het OLC, kan e-mail nuttige dienst bewijzen. Als de leerkracht materiaal wil doorgeven aan de OLC-begeleider, achtergrondinfo voor de begeleider of oefenmateriaal voor de cursist, dan kan een postvakje aangewezen zijn.

7.3. ideeën om het screenings- en lesmateriaal te optimaliseren i.k.v. geletterdheid

- Als een cursist daadwerkelijk van start wil gaan met een opleiding, zal een screening gebeuren. Het opzet van de screening is om na te gaan of de cursist voldoende geletterdheidsvaardigheden beschikt om de opleiding aan te vatten en om te detecteren voor welke vaardigheden extra ondersteuning wenselijk zal zijn.

Deze screening gebeurde tot nog toe meestal door de onderwijscoördinator. Uit observatie en gesprek tijdens dergelijke testing kan veel geleerd worden over aanpakgedrag, leerstijl en leervaardigheden van de kandidaat-cursist. Het lijkt mij daarom vaak meer aangewezen dat de leerkracht dergelijke screening afneemt. De haalbaarheid en wenselijkheid hiervan, zal eens moeten besproken worden met de leerkrachten en de onderwijscoördinator.

Er werd alvast afgesproken dat voor de aanvang van het schooljaar 2012-2013 de instaptesten op een gemeenschappelijk moment zullen gebeuren, zowel voor wiskunde als voor PAV.

- De instaptesten zouden visueel heel wat aantrekkelijker kunnen worden gemaakt. Naast enkele technische items (hoofd- of cijferrekenen met de verschillende bewerkingen, spelling) zouden de oefeningen ook meer moeten toegespitst worden op de opleiding loodgieter en monteur CV. Ook doe-opdrachten kunnen deel uitmaken van een instaptest, men kan een kandidaat-cursist bijvoorbeeld laten meten hoe hoog de lavabo in het lokaaltje hangt. Zo ziet men hoe cursisten met instructies omgaan, de nauwkeurigheid waarmee iemand meet en de vaardigheid om een meter te hanteren en af te lezen.

De wiskunde-instaptest voor de module loodgieterij zal door de vakleerkrachten onder de loep worden genomen en bijgestuurd. Vanuit het Centrum voor Basiseducatie zullen suggesties en voorbeeldoefeningen worden doorgegeven. De talige instaptest voor de module loodgieterij dient ook meer functioneel te worden gemaakt, hij test momenteel enkel technische vaardigheden.

Raadplegen van inhoudstafel van een brochure, informatie uit een tabel halen, instructies lezen en uitvoeren zijn enkele voorbeelden van taken die in de opleiding vervat zitten en in de test zouden kunnen worden opgenomen.

Ook de leerkracht van PAV heeft aangegeven dat de instaptesten zullen worden herwerkt.

- De screening van de cursisten moet gevolgd worden door een goed gesprek waarop de resultaten worden besproken en samen met de consequenties ervan voor het voorgestelde leertraject. Als er extra ondersteuning wenselijk is, wordt die best van meet af aan opgenomen in het leertraject dat aan de cursist wordt voorgesteld en met hem wordt besproken. Zo is voor de betrokken gedetineerde duidelijk uit welke deelcursussen zijn opleiding zal bestaan.

7.4. ideeën om het aanbod van het Centrum voor Basiseducatie nog meer aan te passen aan de gevangeniscontext

Onderwijsverstrekkers die actief willen zijn in de gevangenis, moeten rekening houden met een regelgeving die niet echt afgestemd is op de specifieke context van de gevangenis. De huidige financieringssystemen en wetgeving kunnen roet in het eten gooien m.b.t. de haalbaarheid van een flexibel aanbod dat inspeelt op noden, behoeften en interesses van de gedetineerden/cursisten. Deze moeilijkheid is alom bekend, en wordt bijvoorbeeld ook in het onderzoeksrapport 'Open leren in een gesloten context' (KULeuven, Gwenny Smolders) opgenomen.

Alle partners willen echter de handen in elkaar slaan om ondanks de gegeven omstandigheden een zo optimaal mogelijk aanbod uit te bouwen binnen de strafinstelling van Oudenaarde.

Ook het Centrum voor Basiseducatie is al jaren aanwezig in de gevangenis, maar zag door de jaren heen de cursistenaantallen dalen. Hoog tijd om te proberen om daar verandering in te brengen. Vandaar de aparte aandacht binnen het project om te trachten het aanbod van het Centrum voor Basiseducatie nog meer aan te passen aan de gevangeniscontext.

7.4.1 OLC werking optimaliseren

In maart staken de projectmedewerkster en de OLC-begeleider de koppen bij elkaar voor een gesprek aangaande mogelijke bijstellingen opdat een hogere opkomst zou kunnen worden bewerkstelligd en opdat het OLC zijn positie en rol van weleer, als zijnde een vaste (meer)waarde in het onderwijsaanbod in de gevangenis, opnieuw zou kunnen innemen. Er zijn in de daarop volgende weken en maanden effectief een aantal suggesties uitgeprobeerd en doorgevoerd, in samenspraak met het Centrum voor Basiseducatie ZOVL en de onderwijscoördinator van SIO. Dit was niet zonder succes, want bij het schrijven van dit rapport, kunnen we zeggen dat de deelname aan het OLC zienderogen is verhoogd.

Welke maatregelen werden zoal doorgevoerd?

Eerst en vooral werd er werk gemaakt van het vergroten van de naamsbekendheid van het OLC, door aanmaak en verspreiding van flyers, door mondelinge toelichting over de mogelijkheden van het OLC, aansluitend bij de opleidingen op het infomoment voor cursisten bij aanvang van het schooljaar, door mondelinge toelichting van de mogelijkheden en oproep tot doorverwijzing op het leerkrachtenoverleg, door regelmatige mailing naar de leerkrachten. Daarenboven werd het moment waarop het OLC doorgaat in samenspraak met de onderwijscoördinator gewijzigd, zodat het niet meer samenvalt met de wandeling. Bovendien hebben de gedetineerden nu de keuze om voor een dan wel twee uur te komen, naargelang hun nood, vraag en wens. Voordien dienden ze zich sowieso voor twee uur te engageren.

Er is nu een nauwere samenwerking met de leerkrachten en een gerichtere doorverwijzing naar het OLC vanuit de lessen. Dit vertaald zich in de cursistenaantallen en motivatie van de deelnemers.

Er zal in de toekomst blijvend aandacht nodig zijn om de OLC-werking op peil te houden en te laten renderen. Door verdere groei van de samenwerking van en

doorverwijzing door de leerkrachten en OLC-begeleider, door terbeschikkingstelling en degelijk onderhoud van goede computerinfrastructuur, door het uitbreiden van oefenmogelijkheden door bijvoorbeeld beperkte internettoegang en nieuwe softwarepakketten, e.d.

7.4.2 opzetten van kortlopende cursussen

- Leerpunt is bereid om kortlopende cursussen in te richten. Deze kunnen aansluitend en aanvullend bij of voorafgaand aan bestaande modules en opleidingen, ingericht worden. Er zal samen met de onderwijscoördinator worden bekeken voor welke cursussen er interesse is, wat het profiel van de deelnemers is, welke de noden en welke de mogelijkheden zijn. In elke geval bieden de recente aanpassingen en flexibilisering van de opleidingsprofielen in de Basiseducatie meer mogelijkheden voor het inrichten van kortlopende modules. Enkele mogelijkheden: opstapcursus Engels, budgetteren, rijbewijs, wiskunde, ICT, ...
N.v.d.r. Intussen werden in het schooljaar 2012-2013 een cursus budgetteren ingericht en een basiscursus wiskunde.
- Het lijkt mij nuttig mocht een educatieve medewerker uit basiseducatie enkele lessen observeren vanuit een wiskundebril (eventueel ook Ict-bril) om een verdere analyse van de nodige voorkennis en kennis en vaardigheden die mettertijd worden opgebouwd en vereist, verder in kaart te brengen. Dit kan lonen voor zowel het bijsturen van de screeningsinstrumenten als voor het opzetten van wiskunde-aanbod aansluitend bij de opleiding.
- De lesgever Engels gaf aan dat hij tot zijn spijt momenteel geen echte beginners kan opvangen. Of het opzetten van een aanbod Engels voor beginners wenselijk is, zal verder onder de loep moeten worden genomen door de onderwijscoördinator. Het leren van een vreemde taal is voor laaggeschoolde cursisten in elke geval een huzarenwerk. Ze hebben zeker ondersteuning nodig op vlak van leren leren!

7.4.3 meewerken aan de herwerking van de instaptesten

De wiskunde-instaptest voor de module loodgieterij zal door de vakleerkrachten onder de loep worden genomen en bijgestuurd. De talige instaptest voor de module loodgieterij dient ook meer functioneel te worden gemaakt, hij test momenteel enkel technische vaardigheden. Ook de PAV-instaptest zou herwerkt moeten worden.

Het Centrum voor Basiseducatie is bereid om mee te werken aan deze bijsturingen. Het is immers een voor de hand liggende partner om geletterdheids- en basisvaardigheden te helpen screenen en mee te zoeken naar een passende begeleiding voor gedetineerden die kampen met moeilijkheden op vlak van deze geletterdheidsvaardigheden.

7.4.4 ondersteunen van gedetineerden met beperkte geletterdheidsvaardigheden

Al van bij de screening, maar ook gedurende de looptijd van de cursus, kunnen leerkrachten hiaten opmerken bij hun cursisten op vlak van taal, wiskunde of ICT, waarvan ze menen dat die in de lessen onvoldoende kunnen worden bijgewerkt. Het is dan aangewezen om deze bevindingen snel te signaleren aan de onderwijscoördinator. Die kan deze gegevens oplijsten en bijhouden, en nagaan op welke manier die cursisten of kandidaat-cursisten de nodige extra begeleiding, ondersteuning of coaching kunnen krijgen. Op welke manier ondersteuning en remediëring kan worden opgezet zal mede afhankelijk zijn van de inhoud en aantallen van de concrete remediëringvragen.

Uitleg en inoefening met een opgeleide vrijwilliger of via peer-tutoring kunnen soelaas bieden voor relatief kleine en duidelijk afgebakende hiaten. Sommige aspecten van taal, wiskunde, leer- of ICT-vaardigheden zullen aandacht krijgen in de les PAV.

Vaak wordt meteen aan het OLC gedacht als plek om opgemerkte hiaten te remediëren. Ik ben van mening dat het OLC hier onder bepaalde omstandigheden inderdaad soelaas kan brengen, maar dat het vaak onvoldoende zal zijn. Een grondige remediëring vraagt immers een nauwkeurige (professionele) analyse van het probleem en een een-op-een-aanpak. Deze aanpak kan in een OLC niet worden geboden. De OLC-medewerker is hiertoe ook niet opgeleid. Een OLC kan wél aanvullend werken! In andere gevallen is het inrichten van een basiscursus wiskunde/ICT/... i.s.m. Leerpunt, het centrum voor basiseducatie, de meest aangewezen weg om de cursisten de nodige ondersteuning te bieden.

Ook het inzetten van een geletterdheidscoach, de zogenaamde G-coach, kan tot de mogelijkheden behoren. Uit proefprojecten blijkt de meerwaarde van dergelijke ondersteuningsvorm.* De formule van G-coach is echter een zeer dure formule. Huidige financieringsmogelijkheden beperken tot nog toe echt de haalbaarheid om de G-coach-formule toe te passen.

8. Conclusie

Er zijn naar aanleiding van dit project al verschillende stappen in de goede richting gezet binnen SIO om de geletterdheidsvaardigheden van de gedetineerden en cursisten te verhogen en zo hun deelname- en slaagkansen voor opleidingen en hun functioneren in de buitenwereld te verhogen. De verschillende onderwijspartners zullen de ingeslagen weg verder gaan, ten goede van de groeikansen voor de gedetineerden.

---

* Zie ook het rapport over het ESF-project Geletterdheid op de werkvloer en de publicatie G-coach.